

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

K neplatnosti ujednání o podmíněné smluvní pokutě

Dne 10. ledna 2011 bylo pod sp. zn. 23 Cdo 2575/2010 vydáno rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, ve kterém Nejvyšší soud dospěl k názoru, že „je-li zaplacení smluvní pokuty vázáno na odstoupení účastníka od smlouvy, byť odůvodněné porušením povinnosti druhé smluvní strany, jde o ujednání, které odporuje kogentnímu ustanovení § 544 odst. 1 obč. zák. a jako takové je podle § 39 obč. zák. neplatné.“ Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí dále uvedl, že: “Smluvní pokutu, kterou je nutno ve smyslu § 544 odst. 1 obč. zák. vázat vždy na případ porušení smluvní povinnosti, lze sjednat vždy jako nepodmíněnou. Nelze kumulovat dva předpoklady, tj. porušení povinnosti dlužníkem a věřitelem nebo vznik povinnosti zaplatit smluvní pokutu vázat kumulativně jak na porušení smluvní povinnosti, tak na následné odstoupení od smlouvy.”

Ačkoliv nejde o právní názor, který by dosud nebyl vysloven, vyvolalo výše uvedené rozhodnutí opětovné diskuze o správnosti vyslovené neplatnosti ujednání o podmíněné smluvní pokutě. V praxi se jedná o smluvní ujednání, dle kterého je nárok na smluvní pokutu vázán na porušení smluvní povinnosti jednou smluvní stranou a současně na odstoupení od smlouvy druhou (oprávněnou) smluvní stranou. Takové ujednání by ve světle současné judikatury bylo absolutně neplatné.

Výše uvedené smluvní ujednání je nutné odlišovat od ujednání, dle kterého je smluvní pokuta vázána pouze na odstoupení, přičemž smluvní pokutu je povinna uhradit strana, která od smlouvy odstoupila. Takové ujednání by skutečně nemohlo být posuzováno jako ujednání o smluvní pokutě, protože dle kogentního ustanovení § 544 občanského zákoníku nárok na smluvní pokutu vzniká v případě porušení povinnosti. Není pochyb o tom, že odstoupení od smlouvy je výkonem práva, nikoliv porušením povinnosti. Tento závěr byl také již dříve vysloven i Nejvyšším soudem. Navíc pro případy, kdy by se smluvní strana chtěla vyvázat ze smlouvy zaplacením určité částky, dává obchodní zákoník smluvním stranám možnost sjednat ustanovení o odstupném.

V posuzovaném případě však jde o situaci, kdy je k zaplacení smluvní pokuty povinna smluvní strana, která porušila smluvní povinnost, avšak až za předpokladu, že druhá (oprávněná) smluvní strana od smlouvy odstoupila. Účelem takového ujednání je sankcionovat, resp. pohrozit sankcí smluvní straně, která by svým jednáním nebo opomenutím porušila smlouvu takovým způsobem, který by odůvodnil právo druhé smluvní strany od smlouvy odstoupit (mezi stranami nesporně vyjádřeno v ustanovení smlouvy o možnosti odstoupení), přičemž samotné odstoupení od smlouvy by nepředstavovalo dostatečnou sankci pro porušivší stranu, například proto, že oprávněné smluvní straně již v souvislosti s daným smluvním vztahem vznikly určité náklady. Zároveň takové smluvní ujednání dává

oprávněné straně možnost „odpustit“ smluvní straně, která porušila smlouvu, povinnost zaplatit smluvní pokutu, a dále pokračovat ve smluvním vztahu bez sankcionování porušivší smluvní strany.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí publikovaném pod sp. zn. 23 Cdo 2575/2010 nijak detailně své závěry neodůvodňuje; omezuje se pouze na konstatování, že odstoupení od smlouvy není porušením smluvní povinnosti, nýbrž výkonem práva, a dále, že smluvní pokutu, kterou je nutno ve smyslu § 544 odst. 1 občanského zákoníku vázat vždy na případ porušení smluvní povinnosti, lze sjednat vždy jako nepodmíněnou. Naskýtá se tedy otázka, proč by smluvní strany nemohly vázat vznik nároku na zaplacení smluvní pokuty na kumulativní splnění dvou podmínek.

Při hledání odpovědi na tuto otázku je nutné vrátit se k dřívějším rozhodnutím Nejvyššího soudu, zejména rozhodnutím publikovaným pod sp. zn. 32 Odo 1113/2003 a sp. zn. 33 Odo 813/2002. Tato rozhodnutí ve svém odůvodnění obsahují dva logické formálně právní argumenty, které jsou vzájemně propojeny. Za prvé, povinnost zaplatit smluvní pokutu v případě porušení smluvní povinnosti má, jakožto prostředek zajištění, akcesorickou povahu vůči hlavnímu závazku vyplývajícímu ze smlouvy. V případě odstoupení, tedy zániku hlavního závazku, „zaniká“ i závazek akcesorický. Výjimkou je případ, kdy akcesorický závazek vznikl, a tím se „osamostatnil“ od hlavního závazku ještě před zánikem hlavního závazku. Tak by tomu bylo v případě, kdy by smluvní pokuta byla vázána pouze na porušení povinnosti a k porušení povinnosti by došlo předtím, než druhá smluvní strana od smlouvy odstoupila, nebo smlouva (hlavní závazek) zanikla jiným způsobem, např. splněním. Za druhé, v případě, že si smluvní strany sjednaly smluvní pokutu pro případ porušení povinnosti a současně odstoupení oprávněné smluvní strany, pak takové ujednání zřejmě neváže vznik nároku na smluvní pokutu již na porušení povinnosti, ale až na následné odstoupení, jakožto výkon práva.

Výše uvedené argumenty Nejvyššího soudu je třeba považovat přinejmenším za sporné. I kdybychom akceptovali velmi diskutabilní závěr, že ujednání o podmíněné smluvní pokutě není z formálně právního hlediska ujednáním o smluvní pokutě, protože neváže vznik smluvní pokuty na porušení povinnosti, nýbrž na výkon práva v rozporu s kogentním ustanovením § 544 odst. 1 občanského zákoníku, není zcela jasné, proč by takové ujednání mělo být absolutně neplatné a nemohlo se považovat například za inomínatní ujednání ve smyslu § 262 obchodního zákoníku.

Hlavním z důvodů, proč se nový judikát Nejvyššího soudu stal předmětem opětovných diskuzí, je právě neodůvodněné konstatování, že smluvní pokutu lze sjednat vždy jen jako nepodmíněnou. Na rozdíl od dřívějších judikátů se Nejvyšší soud při svých úvahách neomezuje na „kombinaci“ porušení povinnosti a odstoupení od smlouvy, ale nepřímou rozšiřuje důvody neplatnosti i na jakékoliv jiné skutečnosti, které by byly podmínkou vzniku nároku na smluvní pokutu vedle porušení povinnosti. Vystačil by si tedy Nejvyšší soud v situaci, kdy by smluvní pokuta nebyla navázaná na porušení povinnosti a následné odstoupení oprávněné smluvní strany, nýbrž na porušení povinnosti a následnou objektivní skutečnost (např. nevydání kolaudačního souhlasu) s prostým konstatováním, že smluvní pokuta je jednoduše vázána na porušení povinnosti a další podmínka, kterou je ona objektivní skutečnost, činí takové ujednání neplatným?

Smyslem úpravy závazkových vztahů jak v obchodněprávních, tak v občanskoprávních vztazích by mělo být jednak stanovení podpůrných pravidel v rámci smluvní volnosti, která jakožto stěžejní princip soukromého práva je vyjádřena i v čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, jednak ochrana celospolečenských zájmů, zejména „slabších“ smluvních stran. Z praktického pohledu však není jasné, čím zájmy chrání prohlášení ustanovení o podmíněné smluvní pokutě za absolutně neplatné a proč Nejvyšší soud zakazuje oprávněné smluvní straně rozhodnout, zda bude ve smluvním vztahu pokračovat bez sankcionování strany, která porušila svou povinnost, jestliže smluvní strany projeví vůli takovou možnost oprávněné smluvní straně dát. Na tomto místě lze zmínit dřívější nálezy Ústavního soudu I. ÚS 546/03, ve kterém Ústavní soud konstatoval, že „základním principem výkladu

smluv je prioritou výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s tím spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy.“

Ve světle těchto argumentů se rozhodnutí Nejvyššího soudu zdá být, minimálně z materiálně právního hlediska, nesprávné. Pozitivním signálem do budoucna je ustanovení důvodové zprávy k návrhu nového občanského zákoníku, dle kterého „ujednají-li si strany, že dlužník zaplatí věřiteli určitou částku pro případ, že nastane jiná skutečnost, než je porušení smluvní povinnosti, nepůjde sice o smluvní pokutu, nicméně půjde o platné ujednání, které se podle okolností posoudí jako ujednání o odstoupení, případně jako ujednání nepojmenované smluvní klauzule.“

Ivan Barabáš,
partner

[Havel, Holásek & Partners s.r.o.](#)
advokátní kancelář

Týn 1049/3
110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 895 911
Fax: +420 224 895 980

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)

- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)